

مشکلات اولین روزهای مدرسه

محمدجواد حسن زاده^۱

^۱ کارشناس ارشد روانشناسی، کارشناس ارشد سنجش و اندازه گیری (روانشناسی)، مدرس دانشگاه، پیام نور، شازند، ایران

چکیده

اولین روز مدرسه رفتن، روز مهمی است ولی بسیاری از کودکان از ورود به این مرحله از زندگی شان بیم و هراس دارند. کودکانی که دوست ندارند به مدرسه بروند. معمولاً جداسدن از والدین برایشان دشوار است و ترجیح می دهند در خانه و در کنار آنها باشند. آنها وقت رفتن به مدرسه دچار دل درد و یا سردرد می شوند و از نظر فیزیکی نیز احساس خوبی ندارند حال آنکه احتمالاً از نظر جسمی هیچ مشکل و مسئله ای هم ندارند. امتناع از مدرسه رفتن می تواند در هر سنی رخ دهد و لزوماً مربوط به کودکان تازه وارد به مدرسه نیست. در درازمدت، این کودکان برعکس احساس و ذهنیت های قبلی شان، به مدرسه علاقمند می شوند و معمولاً این مشکلات فقط یک دوره نسبتاً کوتاه والدین را درگیر می کند. این تحقیق، از روش آمیزه ای و به کمک اسناد نوشتاری و سامانه های رایانه ای و نرم افزارهای علمی و روش داده پردازی توصیفی و تحلیلی بهره برده است. و واکاوی مشکلات اولین روزهای مدرسه را مورد بررسی قرار می دهد.

واژه های کلیدی: مشکلات، اولین، روزهای، مدرسه، روزهای مدرسه

مقدمه

بعضی از بچه‌های کوچک‌تر ممکن است روز اول مدرسه اندکی عصبی باشند یا حتی بترسند. در مواجه شدن با کلی چیزهای جدید، قدری ترس و اضطراب عجیب نخواهد بود؛ معلم‌های جدید، دوستان جدید یا حتی شاید مدرسه‌ای جدید. خوشبختانه این ترس‌ها و نگرانی‌ها زمان زیادی دوام ندارند و اغلب خود به خود و به مرور زمان رفع می‌شوند. اما نکته مهم این است که دوباره می‌خواهیم به مدرسه برویم، پس باید آماده باشیم.

اغلب روز اول مدرسه و سال تحصیلی جدید با معرفی معلم و برنامه‌های او برای ادامه سال شروع می‌شود. البته بعضی از معلم‌های خوش‌ذوق هم به شاگردانشان فرصتی می‌دهند تا خودشان را به بقیه همکلاسی‌ها معرفی کنند. معلم همان روزهای اول قوانین کلاس را با شاگردان در میان می‌گذارد. پس گوش به زنگ باشید تا این قوانین را طی سال فراموش نکنید. در ضمن، روز اول فرصت خوبی برای دوست شدن با فرد یا افراد مناسب است؛ دوستی‌ای برای یک سال تحصیلی.

شاید بچه‌ها از سال قبل همکلاسی‌هایی را بشناسند، اما باید بدانند همیشه پیدا کردن دوست خوب مهم و مفید است. پس به بچه‌ها بیاموزیم که از همان روز اول با بچه‌های دیگر سلام و احوالپرسی کنند و برای یافتن دوستان خوب تلاش کنند.

با وجود تعاریف مختلف درباره کودک و بسیاری از این تعاریفی که در حوزه‌های مختلف بررسی شده همچنان این سؤال باقی است که تحلیل و تعریف دقیق‌تر در اسلام چیست؟ در این مقاله درصدد هستیم که از مشکلات اولین روزهای مدرسه، بحث کنیم و ان شاء الله راه‌گشا برای بهتر فهمیدن این مفهوم و انسداد سوء استفاده‌کنندگان گردد.

درخصوص مشکلات اولین روزهای مدرسه، مقالات جداگانه‌ای نوشته شده که به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

مقاله «مشکلات تازه وارد ها به مدرسه» اثر اعظم اسلامی مجد در چکیده آمده است: اولین روز مدرسه رفتن، روز مهمی است ولی بسیاری از کودکان از ورود به این مرحله از زندگی شان بیم و هراس دارند. کودکانی که دوست ندارند به مدرسه بروند. معمولاً جداسدن از والدین برایشان دشوار است و ترجیح می‌دهند در خانه و در کنار آنها باشند.

دیگر مقاله «روز اول مدرسه» نام دارد که نوشته تعدادی از محققان است. در این مقاله آمده است: اغلب روز اول مدرسه و سال تحصیلی جدید با معرفی معلم و برنامه‌های او برای ادامه سال شروع می‌شود. البته بعضی از معلم‌های خوش‌ذوق هم به شاگردانشان فرصتی می‌دهند تا خودشان را به بقیه همکلاسی‌ها معرفی کنند. معلم همان روزهای اول قوانین کلاس را با شاگردان در میان می‌گذارد. پس گوش به زنگ باشید تا این قوانین را طی سال فراموش نکنید. در ضمن، روز اول فرصت خوبی برای دوست شدن با فرد یا افراد مناسب است؛ دوستی‌ای برای یک سال تحصیلی. شاید بچه‌ها از سال قبل همکلاسی‌هایی را بشناسند، اما باید بدانند همیشه پیدا کردن دوست خوب مهم و مفید است. پس به بچه‌ها بیاموزیم که از همان روز اول با بچه‌های دیگر سلام و احوالپرسی کنند و برای یافتن دوستان خوب تلاش کنند.

در این دو مقاله به بحث مشکلات اولین روزهای مدرسه پرداخته شده است و سخنی هر چند کوتاه از مشکلات اولین روزهای مدرسه به میان آمده است. اما در این مقاله به تحلیل همه ابعاد مشکلات اولین روزهای مدرسه می پردازیم.

۲. مشکلات اولین روزهای مدرسه

در این قسمت به مشکلات اولین روزهای مدرسه پرداخته می شود:

۲-۱. تغییر مدرسه

از مشکلات اولین روزهای مدرسه، تغییر مدرسه است. ممکن است فرزند شما امسال از مدرسه ابتدایی به راهنمایی یا از راهنمایی به دبیرستان برود.

این تغییر بظاهر ساده، ممکن است مشکلاتی را برای فرزندان به وجود آورد. به عنوان مثال ممکن است در مقطع جدید معلم های بیشتری داشته باشند، شیوه آموزش و درس خواندن آنها هم با سال قبل تفاوت خواهد کرد و... .

معلم ها نیز معمولاً از این تغییر آگاه هستند و به دانش آموز کمک می کنند تا با شرایط جدید بخوبی کنار آید، اما شما هم باید تحمل، صبری و همراهی بیشتری داشته باشید. برای این که اولین روز مدرسه برای ما و دانش آموز تبدیل به روزی فوق العاده شود، خواب کامل شب قبل را فراموش نکنید.

با این که شاید عادت کرده باشیم که بچه ها در فصل تابستان دیر بخوابند و دیر از خواب بیدار شوند، اما این عادت باید در دوران مدرسه کنار گذاشته شود.

۲-۲. حس ناخوش روز اول مدرسه

روز اول مدرسه فرصتی دوباره برای دیدن دوستان قدیمی است. دوستانی که بچه ها در طول تابستان از آنها دور بوده اند. همین بهانه خوبی است برای این که روز اول تبدیل به روزی خوب و دوست داشتنی شود. به علاوه آماده کردن وسایل مدرسه، از کیف و کفش و لباس گرفته تا لوازم التحریر نیز حس خوبی به بچه ها خواهد داد. این گونه آنها راحت تر و راضی تر روز اول مدرسه را پشت سر می گذارند.

پس یادتان باشد خوب است که شب قبل همه چیز آماده باشد. صبح روز اول شاید کار خیلی سختی باشد اگر بخواهیم همه چیز را آماده کنیم. همین کار بظاهر ساده کمک بزرگی می کند تا صبح روز اول مدرسه ترس و نگرانی ها کمتر شود. هر چند بهتر است که در طول سال این عادت را حفظ کنیم و تنها به روز اول اکتفا نکنیم.^۲

۱ . روز اول مدرسه، ص ۸.

۳-۲. احساس حقارت

یکی دیگر از مشکلات عاطفی دیگر دانش آموزان در دوره ابتدایی مرحله سازندگی در برابر احساس حقارت قرار دارد. خطر این مرحله در احساس بی کفایتی و حقارت است. دلیل این احساس می‌تواند کمبودهای بیولوژیکی مانند کم هوشی ولاغری یا چاقی و کمبود های محیطی خانوادگی باشد.^۳

اریکسون خطر دوره دبستانی را احساس حقارت می‌داند. کودکان در دبستان به دلیل بافت جمعی نمی‌توانند از خود دفاع کنند و ممکن است احساس کنند که رفتار آنان از طرف گروه پذیرفته نشود و در نتیجه خود را پایین‌تر از سایرین بدانند و در فعالیت های جمعی مشارکت نکنند.^۴

اصولاً برخی از کودکان مهارت های لازم اجتماعی را فرا نگرفته‌اند. والدینی که با طرد کودک و با انضباط شدید در خانه به کودک خود اجازه و جرات را ندهند در آنان احساس تردید و شک ایجاد کرده و عملاً برخوردهای اجتماعی را به کودکان خود نمی‌آموزند.

در این صورت کودک احساس شرم و خجالت دارد و خود را در برخوردهای اجتماعی نا توان می‌بیند. از طرف دیگر نظرهای اریکسون درباره احساس حقارت، مطلوبیت اجتناب از نظام نمره ای را اهمیت بخشیده است.^۵

اگر دانش آموزان دوره ابتدایی به رقابت با همکلاسان خود مجبور و با آنها به طور علنی مقایسه شوند. بدیهی است که تنها عده معدودی از کودکان احساس موفقیت خواهند کرد.

متأسفانه برخی از معلمان به مقایسه دانش‌آموزان می‌پردازند و حتی به تحقیر و سرزنش آنان می‌پردازند و باعث احساس کهنتری بیشتر دانش‌آموزان می‌شوند بنابراین منجر به احساس حقارت در آنان می‌شود.^۶

۱. همان، ص ۱۰۲.

۲. برخی از مشکلات عاطفی دانش آموزان دوره ابتدایی و راهکارهای مقابله با این مشکلات، ص ۲۵.

۳. همان، ص ۳۶؛

۴. همان، ص ۲۸؛

۵. همان، ص ۳۰.

۲-۴. نگرانی و دلهره ناشی از جداشدن از والدین

ممکن است که کودک از این جداشدن ها خاطره تلخی داشته باشد مثلاً در گذشته به دلیل بستری شدن در بیمارستان (خودش و یا یکی از والدینش) بیم آن دارد که دوباره این اتفاقات تکرار شوند.

گاهی اوقات کودک احساس می کند که اگر از والدین خود جدا شود اتفاق بدی به وقوع خواهد پیوست و والدین خود را از دست می دهد. علت این مسئله نیز می تواند ناشی از بیمار بودن والدین، دعوا و جنگ میان والدین، جدایی و متارکه والدین از هم، ترس دور شدن والدین از کودک در زمانی که در مدرسه حضور دارد و از والدینش جدا است.

تغییر محل سکونت و تغییر مدرسه در همان سال های ابتدایی تحصیل و ایجاد فاصله در رابطه های کودک با سایر همکلاسی هایش.

حسادت نسبت به خواهر یا برادر کوچکترش که می توانند همچنان در خانه و در کنار مادر بمانند از مهم ترین علل تاثیرگذار در بروز این رفتارها در کودکان امتناع از مدرسه رفتن رفتارهای خود والدین است.

نگرانی ها و دلهره های والدین با راحتی به کودکان منتقل می شود و آنها یاد می گیرند که باید در مورد مدرسه و کلاس نگرانی هایی داشته باشند چرا که حتماً اینگونه است و این طرز فکر ناشی از واکنش های والدین شان است.^۷

گاهی اوقات کوتاهی والدین در مورد زمان رفتن به مدرسه و بازگشت با کودک به خانه نیز باعث می شود که کودک دچار دلهره و تشویش شود که مبدا کسی به دنبالش نیاید و همین مسئله نیز باعث امتناع از مدرسه رفتن می شود.

کودکان در ذهن خود از مدرسه و کلاس و معلم تصویرسازی می کنند و برخی از توقعات را از این محیط دارند ولی بعد از وارد شدن در مدرسه توقعاتشان برآورده نمی شود. بنابراین ترجیح می دهند که در محیط خانه بمانند و در آنجا شاد و راحت باشند.

گاهی اوقات کودکان فکر می کنند که باید ظرف مدت زمان بسیار کوتاه بتوانند به سرعت خواندن و نوشتن را یاد بگیرند و از آنجا که این روند باید با سلسله مراتب خاص خود پیش برود، کودکان ناامید می شوند.

تعدادی از کودکان از اینکه با دیگران وارد دوستی می شوند و به عبارتی دوست پیدا می کنند، می ترسند و همین مسئله باعث گریزان شدن آنها از مدرسه می شود. آشنایی قبلی با برخی از بچه های کلاس به آنها کمک می کند تا راحت تر با این موضوع کنار بیایند.

۷. مشکلات تازه وارد ها به مدرسه، ص ۵.

خستگی یکی دیگر از مشکلات کودکان در روزهای نخست ورود به مدرسه است. علت این خستگی ها تمرکز زیاد، هیجاناتی که در مدرسه دچار آنها می شوند و احساساتی که ممکن است کودک تجربه کند ولی قبلا با آنها مواجه نبودند، است.^۸

در چنین شرایطی بهتر است به کودک خود فرصت بیشتری برای استراحت کردن بدهید و مدتی برخی از فعالیت های غیرضروری قبلی را از برنامه روزانه شان حذف کنید. در ضمن باید به زمان خواب آنها نیز اهمیت بیشتری بدهید، مسافرت ها و تعطیلات آخر هفته نیز ممکن است به خستگی های آنها بیفزاید.^۹

۵-۲. محیط بیگانه

بسیاری از کودکان هنگام جدا شدن از والدین ناراحت می شوند، به خصوص در خانواده هایی که مراقبت های غیرمنطقی از کودک صورت می گیرد. اما برخی از کودکان اضطراب بسیار شدیدی را موقع جدا شدن از مادرشان نشان می دهند. در موارد بسیار شدید کودک حتی در اتاق مادر را تعقیب می کند، این مشکل موقعی در کودک در مدرسه می رود، آشکار می شود.

اضطراب در برخی کودکان در آغاز سال تحصیلی و روز اول مدرسه طبیعی است به خصوص برای کودکانی که وارد دوره پیش دبستانی یا کلاس اول می شوند.

این دسته از کودکان چون از محیط خانه وارد محیط دیگری می شوند. با افراد جدید مواجهه می شوند و محیط جدیدی را تجربه می کنند و از سوی دیگر آزادی هایی را که در محیط خانه داشتند در مدرسه ندارند دچار اضطراب می شوند.

کودکان در ورود به مدرسه در زمان استراحت، نوع تغذیه و زمان بازی خود دچار تغییر شده و طبیعی است که دچار اضطراب شوند.^{۱۰}

مهمترین مسئله در ورود کودکان به مدرسه جدا شدن از والدین به خصوص مادر است و چون کودک چند سال به طور طبیعی در کنار مادر بوده است جدا شدن از مادر برایش سخت است. البته اکثریت کودکان در مدت کوتاهی با محیط جدید هماهنگ شده و می توانند خود را سازگار کنند.

همان، ص ۶.

همان، ص ۷.

چند توصیه برای کنترل استرس روز اول مدرسه، ص ۴۰.

مدرسه و اولیای مدرسه نقش مهمی در جذب و آرامش کودک دارند و می‌توانند کودک را با روش‌های درست از حالت غریبه و بیگانه خارج کرده و در کاهش اضطراب و آشنایی کودک با محیط جدید مؤثر باشند.

تنظیم ساعت خواب کودک را قبل از شروع رسمی مدرسه به خانواده‌ها توصیه می‌شود. در تعطیلات ساعات خواب کودک به هم می‌خورد چرا که دیرتر می‌خوابد و دیرتر هم از خواب بیدار می‌شود. باید ریتم خواب کودک در چند روز انتهایی شهریور تنظیم شود تا کودک متناسب با سن، ساعات خواب کافی داشته باشد تا در هنگام رفتن به مدرسه خواب‌آلود نباشد.^{۱۱}

۶-۲. افت تحصیلی

یکی از بحرانهای بزرگ نظام آموزشی در کشورهای مختلف، بویژه کشورهای جهان سوم، مساله (افت و شکست تحصیلی) است که از دیر باز مورد توجه مسوولان آموزشی بوده است. و امروزه نیز از مهمترین مسائل آموزش و پرورش به شمار می‌رود.^{۱۲}

بسیاری از مربیان، جامعه شناسان، روانشناسان و... بر حسب دیدگاههای خاص خود به این مساله نگرسته اند و تعاریف گوناگونی نیز از آن به دست داده اند.

در برخی از تعاریف مراد از این مساله آن است که افرادی بخت استفاده از امکانات آموزشی را پیدا کنند ولی به عللی از مدرسه اخراج شوند، ترک تحصیل کنند و تجدیدی یا مردود شوند، یا اینکه والدینشان آنها را از ادامه تحصیل باز دارند.

تعریف ما حتی شامل مواردی نیز می‌شود که کیفیت و میزان پیشرفت افراد در تحصیل نسبت به سال قبل کاهش یافته باشد.

افت و شکست تحصیلی در کشور ما ریشه در نظام آموزش و پرورش گذاشته دارد و فقط محصول نظام کنونی نیست، اما این حقیقت نمی‌تواند مسوولان آموزشی نسل انقلاب اسلامی را تبرئه کند.

البته در سالهای پس از انقلاب تلاشهای مخلصانه فراوانی برای تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش و یافتن روشی شایسته انقلاب اسلامی، انجام گرفته و نتایجی نیز داشته است، ولی باید اعتراف کرد که در این باره نه تنها توفیقی نیافته ایم، بلکه افت تحصیلی بیشتری نیز داشته ایم.

همان، ص ۴۱.

علل افت تحصیلی، ص ۴۶.

عدم عنایت کافی به اهمیت و نقش بسزای مدرسه در رشد و شخصیت آینده سازان کشور توالی فاسده فراوانی را بدنبال خواهد داشت.^{۱۳}

مسائلی از قبیل شرایط و امکانات تحصیل، محتوای کتب درسی و تطابق آن با نیازهای دانش آموزان، شرایط فیزیکی و جغرافیائی مدارس، امکانات سرگرمی و ورزش، ارتباط خانه و مدرسه، مشکلات روانی و خانوادگی محصلین، سطح علمی معلمان، وضع معیشت آنان، روش تدریس مدرسان، مدیریت و سازماندهی آموزش، کیفیت پرورش در کنار آموزش و دهها مسئله دیگر از این دست هر یک می‌توانند نقش موثری در افت و شکست تحصیلی دانش آموزان داشته باشند.

شرایطی که دانش آموزان در آن رشد می‌کنند، محیط خانواده، اجتماع، امکاناتی که دانش آموزان از آن استفاده می‌کنند، هوش و استعداد آنان، معلمینی که با آنان سر و کار دارند، مطالبی که به دانش آموزان القاء می‌شود.

نوع ارتباط معلم و دانش آموز، تعداد دانش آموزان در کلاس، فاصله ای که دانش آموز باید از خانه تا مدرسه به پیماید و... از عواملی است که می‌تواند بعنوان مشکل و از عوامل افت تحصیلی دانش آموزان محسوب گردد.

نتیجه گیری

مکتب اخلاقی اسلام نیز با نظر به اهمیت معرفی شاخصه‌های مطلوب تحصیل در نیل دادن افراد به سمت فضائل اخلاقی، با معرفی مشکلات اولین روزهای مدرسه، معیارها و شاخصه‌های یک محصل برتر را در اختیار پیروان خویش قرار داده است. در این تحقیق به واکاوی مشکلات اولین روزهای مدرسه پرداختیم.

مشکلات اولین روزهای مدرسه عبارتند از:

۱. تغییر مدرسه
۲. حس ناخوش روز اول مدرسه
۳. احساس حقارت
۴. نگرانی و دلهره ناشی از جداشدن از والدین
۵. محیط بیگانه
۶. افت تحصیلی.

همان، ص ۲۷.

همان، ص ۴۸.

منابع

۱. تاجیک، محمد، خطر آسیب‌های اجتماعی بیخ گوش آموزش و پرورش! وب خبرگزاری فارس، ۱۳۹۶/۰۹/۰۳.
۲. جمعی از محققان، روز اول مدرسه، وب بیتوته، ۱۳۹۸/۰۴/۲۰.
۳. جمعی از نویسندگان، مشکلات تازه وارد ها به مدرسه، پایگاه روانشناسی، ۱۳۹۳/۰۳/۲۵.
۴. دارینی، مهرنوش، چند توصیه برای کنترل استرس روز اول مدرسه، وب میگنا، ۱۳۹۶/۰۹/۰۹.
۵. دهخدا، علی اکبر، فرهنگ دهخدا، تهران، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۷.
۶. ساروخانی، باقر، دائرة المعارف علوم اجتماعی، تهران، کیهان، ۱۳۷۰.
۷. فولادی، محمد، علل افت تحصیلی، نشریه معرفت، شماره ۱، ۱۳۷۱ ش.
۸. مشکلات دانش آموزان (رفتاری ، عاطفی ، خانوادگی ، اختلالات)، وب دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ۱۳۹۷/۰۲/۱۸.
۹. هوشیار فتحی، محمد، برخی از مشکلات عاطفی دانش آموزان دوره ابتدایی و راهکارهای مقابله با این مشکلات، ۱۳۹۱/۰۲/۲۸.